

Dones i usos del temps

Sara Moreno Colom

Col·leccions CiP

Articles Feministes

número 5, 2010

Institut de Ciències Polítiques i Socials
Adscrit a la Universitat Autònoma de Barcelona

Col·lecció d'Articles Feministes

Aquesta col·lecció d'articles digitals és un espai de reflexió sobre els èxits i els reptes feministes a la Catalunya d'avui. Es tracta d'una col·lecció no periòdica d'encàrrecs a persones expertes sobre temes candents pel feminisme; articles acadèmics curts baixats a l'anàlisi pràctic de la realitat i l'actualitat.

Autora

Sara Moreno Colom és doctora en Sociologia per la Universitat Autònoma de Barcelona amb la tesi "Temps, treball i benestar: una aproximació des de la vida quotidiana". Ha estat becària FPI en el grup QUIT fins al gener del 2006. Actualment, és membre del Centre d'Estudis Sociològics sobre la Vida Quotidiana i el Treball i professora lectora del Departament de Sociologia de la UAB.

Anàlisi de la situació actual

Les dades sobre usos del temps esdevenen un excel·lent indicador per evidenciar les desigualtats de gènere. El coneixement específic sobre com les persones utilitzen i distribueixen quotidianament el temps, permet fer visible el treball domèstic i familiar: un treball feminitzat i invisible econòmicament i socialment. En efecte, les dones i els homes utilitzen i distribueixen el temps de manera diferent, segons les responsabilitats que socialment s'atribueixen a ambdós col·lectius. Tot plegat es pot expressar en termes de càrrega total de treball, és a dir, el resultat de sumar el temps de treball remunerat i el temps de treball domèstic i familiar. La desigual distribució d'aquesta càrrega total de treball ha permès posar de manifest que les dones, en conjunt, treballen més que els homes. I, per tant, disposen de menys temps de lliure disposició personal. En efecte, l'augment de l'activitat laboral femenina durant les darreres dècades no s'ha vist acompanyat d'un increment de la participació dels homes en l'esfera domèstica. Aquesta desigualtat comporta una acumulació de responsabilitats per a les dones adultes, la majoria de les quals es troben en una situació de doble presència. Una situació que afecta el seu benestar quotidià i condiona les seves oportunitats d'accés a altres temps socials.

Els resultats obtinguts en tots els estudis internacionals i nacionals sobre usos socials del temps, elaborats des de la perspectiva de gènere, són força explícits: el temps es distribueix de manera desigual entre homes i dones. A nivell mundial, l'informe PNUD del 1995, va fer patent que els homes dels països industrialitzats, només dedicaven un terç del total del seu temps a activitats no remunerades i, en el cas dels països subdesenvolupats, una quarta part. En canvi, les dones dediquen dos terços del seu temps al treball no remunerat, a tots els països.

Més concretament, les dades disponibles a nivell europeu (Aliaga, 2006), posen de relleu que les dones de 20 a 74 anys dediquen més temps que els homes al treball domèstic i familiar, una xifra que augmenta en els casos d'Itàlia, Estònia, Eslovàquia, Hongria i Espanya, on es situa en cinc o més hores per dia. Mentre que les dones de Suïssa, Noruega i Finlàndia són les que menys temps hi dediquen, per sota de les quatre hores diàries. En contrast amb això, els homes dediquen més temps al treball remunerat i als estudis que a les tasques domèstiques. I, en tots els països, les dones tenen menys temps de lliure disposició personal que els homes. Estudis europeus més recents (Parent-Thirion, 2007), segueixen recordant que es manté la desigual distribució de la càrrega total de treball entre

homes i dones. En concret, les dades relatives a la mitjana europea, apunten que mentre la càrrega total de treball dels homes ocupats a temps complet suma 54 hores a la setmana, la càrrega total de treball de les dones en aquesta mateixa situació supera les 65 hores setmanals.

El cas català no és una excepció. Segons dades oficials de l'estadística de l'ús del temps sobre Catalunya (IDESCAT-INE, 2002-2003): les dones dediquen com a mitjana 4 hores i 14 minuts diaris, a les tasques de la llar familiar, mentre que els homes hi dediquen, tan sols, 1 hora i 39 minuts. Un estudi més recent del Centre d'Estudis d'Opinió (2009) mostra que la majoria dels homes dediquen menys de 10 hores a la setmana al treball domèstic i familiar (el 8,7% no hi dedica cap hora, el 17% fins a 5 hores i el 37% entre 6 i 10 hores). Contràriament, la majoria de les dones dedica més de 10 hores a la setmana al treball domèstic i familiar (el 39,2% entre 11 i 20 hores, el 18,9% entre 21 i 30 hores i el 3% més de 30 hores a la setmana). En canvi, el temps que es dedica setmanalment al treball remunerat és superior en el cas dels homes que les dones: el 67,7% dels homes hi dedica entre 31 i 40 hores i el 22,5% més de 40 hores; mentre que el 72,6% de les dones hi dedica entre 31 i 40 hores i l'11,9% més de 40 hores.

Més enllà del temps dedicat al treball domèstic i familiar, és interessant conèixer "qui fa què", perquè la distribució de les tasques domèstiques no és ni casual ni natural, sinó que té molt a veure amb les relacions de poder implícites en cada una d'aquestes activitats, així com amb el seu contingut, reconeixement i recompenses. En aquest sentit, diversos estudis (Moreno, 2008; CEO, 2009) mostren que les tasques amb un alt contingut simbòlic vinculat a les relacions de submissió com ara escombrar, planxar o fregar són una responsabilitat, bàsicament, femenina. Contràriament, les tasques que inclouen una dimensió social i creativa inexistent en les anteriors com ara cuinar o anar a comprar són les que acumulen més participació masculina.

El conjunt d'aquestes dades evidencia la desigual distribució, material i simbòlica, de la càrrega total de treball entre els homes i les dones a Catalunya. En concret, Carrasco (2006) xifra aquesta desigualtat en els següents termes: el 55,2% de la càrrega total de treball és assumit per les dones i el 44,8% restant, pels homes. A més, del treball total que fan les dones, el 68,8% del temps es dedica al treball domèstic i familiar i el 32,8% al treball de mercat. Per contra, en el cas dels homes la relació és inversa: el 66,7% del temps es dedica al treball de mercat i el 33,3% al treball domèstic i familiar.

Des d'una perspectiva comparativa, s'observa que el desigual repartiment dels temps i els treballs entre homes i dones persisteix arreu d'Europa malgrat la diversitat cultural, si bé és cert que les diferències entre països guarden relació amb els diferents models de benestar que emparen la vida quotidiana de la població. En aquest sentit, Catalunya forma part del model mediterrani caracteritzat per una forta cultura familista i un estat del benestar dèbil, si es compara amb els països escandinaus. Aquest fet explicaria perquè forma part del conjunt d'estats on el desigual repartiment de la càrrega total de treball entre homes i dones, és major.

Més enllà de les diferents realitats socioculturals, és sabut que no tots els homes i les dones ocupen la mateixa posició en l'estructura social, fins el punt que existeixen diferències a l'interior d'ambdós col·lectius. Al costat del nivell d'estudis i la situació laboral, l'edat és un dels factors claus per llegir i interpretar les diferències entre les mateixes dones. En efecte, les dades posen de manifest un canvi generacional en la mesura que els homes de les cohorts més joves, assumeixen una major responsabilitat vers el treball domèstic i familiar (sobretot quan el nivell d'estudis és elevat). Tanmateix, aquest canvi sembla reflectir-se més en les actituds que en les pràctiques. És així que existeix una escletxa que separa el discurs de la pràctica tot revertint, de manera negativa, en el temps de lliure disposició personal de les dones (Moreno, 2007).

Propostes d'actuació

L'anàlisi sobre la situació actual dels usos socials del temps i les dones evidencia la necessitat d'orientar les propostes d'actuació a redistribuir la càrrega total de treball entre homes i dones.

A fi d'aconseguir aquesta redistribució, és obligat canviar les pautes socioculturals vigents en el context actual, en la mesura que segueixen invisibilitzant el valor social i econòmic del treball domèstic i familiar. Bàsicament, perquè el menysteniment de les tasques de reproducció nega bona part de la vida de les dones, així com del temps que dediquen a les tasques de cura de la llar i la família.

Alhora, per tal de reconèixer el valor social i econòmic del temps dedicat al treball domèstic i familiar, és imprescindible revisar l'organització social del temps vigent des dels inicis de la industrialització. Entre altres mesures, aquesta reorganització hauria d'incloure la reducció sincrònica i quotidiana de la jornada laboral. Mentre el temps de treball remunerat es

mantingui com l'eix central al voltant del qual s'organitza la vida quotidiana de les persones, persistiran les desigualtats en l'ús i la distribució del temps entre homes i dones. Per aquesta raó, en última instància, cal revisar el contracte social entre homes i dones que, de manera implícita, reserva els temps i les activitats de l'esfera pública a la responsabilitat masculina i els temps i les activitats de l'esfera privada a la responsabilitat femenina.

En el moment de concretar aquestes propostes d'actuació el principal referent segueix sent la proposta de llei "Les dones canvien els temps" elaborada per les dones de l'antic PCI italià l'any 1989. Una proposta organitzada en tres apartats que, d'alguna manera, haurien de vehicular totes les mesures i actuacions orientades a impulsar polítiques de temps, amb l'objectiu d'eradicar les desigualtats existents entre homes i dones (Torns, et al. 2006):

1. Regulació de la jornada laboral, a partir d'una reducció sincrònica i quotidiana del temps de treball remunerat, que permeti visibilitzar la resta de temps i treballs que formen part de la vida quotidiana de les persones.
2. Regulació del cicle laboral (permisos, crèdits, excedències,...), d'acord amb el cicle de vida, tot trencant amb el projecte de vida masculí que encadena l'estudi, el treball i la jubilació, sense preveure altres etapes i circumstàncies vitals.
3. Regulació del temps de la ciutat, per tal d'atendre les necessitats temporals que implica la quotidianitat de la ciutadania.

Referències

- Aliaga, C. 2006. "How is the time of women and men distributed in Europe?" *Eurostat Statistics in focus*, 4.
- Carrasco, C; Serrano Gutiérrez, B. 2006 *Compte satèl·lit de la producció domèstica de les Illes de Catalunya 2001*. Barcelona:ICD
- Centre d'Estudis d'Opinió. 2009. *Diferències entre homes i dones en els àmbits familiar, social, econòmic i familiar*.
- IDESCAT-INE 2002-2003. *Estadístiques d'ús del temps a Catalunya*.
- Moreno, S. 2007. *Temps, treball i benestar: una aproximació des de la vida quotidiana*. Tesis doctoral (<http://www.tesisexarxa.net/>.)

Moreno, S. 2008. "Els usos del temps a Catalunya". A: VV .AA *Condicions de vida i desigualtats a Catalunya 2001-2005*, Vol. I. Barcelona: Fundació Jaume Bofill-Editorial Mediterràniarena.

Parent-Thirion, A; Fernández, E; Hurley y J; Vermeylen, G. 2007. *Fourth European Working Conditions Survey*. Dublin: European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions.

Torns, T.; Borrás, V.; Moreno, S.; Recio, C. 2006. *Les polítiques de temps: un debat obert*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona- Regidoria Nous Usos Socials del Temps